

Ljubljana, 5. oktobra 2017

**Zakaj je izobraževalno delo vredno manj?
(Shod izobraževalk in izobraževalcev, 5. 10. 2017)**

Govor glavnega tajnika SVIZ Branimirja Štruklja ob svetovnem dnevu učiteljev in začetku boja SVIZ za zvišanje plač v izobraževanju

»Imam preprost namen: pokazati, da se pomen in vloga izobraževanja v naši državi od začetka krize zmanjšujeta, da politike izobraževanje ne zanima, da ni več predmet tehtnih javnih razprav v naši državi in da se z napredujočo družbeno marginalizacijo izobraževanja na slabše spreminja tudi status učitelja in učiteljice v naši družbi.

Svetovni dan učiteljev kot opozorilo k razmisleku o položaju učiteljstva v družbi

Pri razumevanju Svetovnega dneva učiteljev je nekaj nespornosti, na katere velja opozoriti. Na splošno je 5. oktober razumljen kot praznik učiteljev in učiteljic, nekakšen god, ki ga slavimo vsako leto. A to razumevanje je preveč preprosto in po vsebini prekratko, sam menim, da ne povsem po naključju. Svetovni dan je treba razumeti kot klicaj, kot opozorilo, ki splošno javnost nagovarja k razmisleku o položaju učiteljstva v družbi. Razlog, da je prav 5. oktober svetovni dan, je en sam: ker so bila na ta dan leta 1966 na posebni medvladni konferenci v Parizu sprejeta Priporočila o statusu učiteljev, ki so opredelila položaj učiteljev in cilje izobraževanja. Z razglasitvijo 5. oktobra za svetovni dan učiteljev se želi politične oblasti vsakokrat znova opozoriti, naj preverijo, ali uresničujejo Priporočila, ali same delujejo v skladu z zapisanim v Priporočilih. Peti oktober je svetovni dan učiteljev zato, da Priporočila o statusu učiteljev ostajajo živa, je zato, da spodbuja oblasti, da jih, grobo rečeno, »dregne pod rebra« in sili k razmisleku o položaju učiteljstva in primernosti vrednotenja našega dela ... A to v Sloveniji zadnja leta ne pomaga prav dosti! Tistega, kar naše oblasti, politični razred v celoti, odločevalci, ne jemljejo resno, kar zavestno prezrejo, je eno osrednjih Priporočil Unesca in Mednarodne organizacije dela o statusu učiteljev: »Ustrezen status učiteljev v družbi je prvi pogoj in zagotovilo za učinkovito uresničevanje ciljev na področju izobraževanja.« Ne morete zagotavljati izobraževalnih ciljev, ki ste si jih zastavili, če hkrati ne zagotovite ustreznega položaja učitelju v družbi. In obrnjen: slab položaj izobraževanja hkrati razvrednoti status učitelja. In nam se je začelo dogajati prav to. Kdo ni opazil, da se pomen izobraževanja v zadnjih osmih, devetih letih v Sloveniji vztrajno zmanjšuje in da smo posledično priča marginalizaciji statusa učiteljstva v naši družbi? Mi je žal, da moram to reči, a slovenske oblasti Priporočil o statusu učiteljev ali ne berejo, če pa jih, je očitno, da jih ne želijo razumeti. Položaj izobraževanja in položaj učiteljstva v Sloveniji se je v zadnjih osmih, devetih letih tako poslabšal, da bi morali imeti 5. oktober vsaj mesec. In to ni mišljeno kot priložnostna šala. V Sloveniji resne, strukturirane, javne in s tem politične razprave o položaju in financiranju izobraževanja ni zadnjih 10–15 let, a jo nujno potrebujemo, kot Sahara potrebuje vodo!

Preden z argumenti podkrepim pravkar izrečeno kritiko, pokažem na nasprotje med Priporočili in delovanjem slovenskih političnih odločevalcev od začetka krize do danes, je treba ponoviti, kdo so učitelji, katerih status opredeljujejo Priporočila. Citiram: »Priporočila so namenjena

vzgojiteljicam in vzgojiteljem v vrtcih, učiteljicam in učiteljem v osnovnih šolah ter srednjih šolah (gimnazijah, tehniških, poklicnih, glasbenih šolah). Pomembno se je zavedati, da ko govorimo o učiteljicah in učiteljih, govorimo tudi o vzgojiteljicah in vzgojiteljih in pomočnicah in pomočnikih! Vzgojiteljice in njihove pomočnice so predšolske učiteljice! Nič manj kot to. K temu dodam še naše stališče, da svetovalni delavci in delavke in knjižničarji in drugo strokovno osebje sicer niso učitelji so pa integralni del izobraževalnega procesa. Če se sprašujete, zakaj v Priporočilih ni visokošolskih učiteljev, je to zato, ker imajo posebna Priporočila o statusu visokošolskih učiteljev, ki so bila sprejeta leta 1997.

Delež proračunskih sredstev za izobraževanje se je v Sloveniji od začetka gospodarske krize vsako leto zmanjševal

Slovenija je pred krizo vlagala v izobraževanje večji delež bruto domačega proizvoda, kot ga vlaga danes. Dolga leta smo bili v povprečju držav OECD in občasno tudi nad njim, danes, po zadnjih podatkih OECD, je Slovenija zdrsnila pod to povprečje. Interna analize vlade o stroških izobraževanja je pokazala, da je delež proračunskih sredstev skozi celotno krizno obdobje vsako leto padal. Država je za izobraževanje vsako leto namenjala manj. Seveda bi pričakovali, da so tudi sredstva za druge dejavnosti v času krize podobno drsela navzdol kot za izobraževanje. A tu nas čaka presenečenje: Delež proračunskih sredstev za izobraževanje je padal bistveno hitreje kot drugje. Kot bi nekdo hotel izrabiti priložnost, ki jo je ponudila kriza in poškodovati, poslabšati, upočasniti sistem, ki od Gabrove reforme naprej deluje dobro, povečuje kakovost in ne pozna resnejših škandalov in korupcijskih afer.

Čeprav v SVIZ že nekaj let brezuspešno bijemo plat zvona, ko opozarjamo, kako obupno zgrešeno in nespametno je prepričanje, da je prekomerno varčevanje v izobraževanju odgovor na krizo sistema, so vse slovenske vlade, od začetka krize v letu 2008 do danes, uresničevale to zgrešeno politiko. Ene bolj grobo in očitno, druge bolj spretno in prikrito. A še zdaleč niso vse države ravnale na tak način. So države, tudi v naši bližini, recimo Avstrija, ki so razumele, kako pomembno za prihodnost je izobraževanje, zato so ga v času krize izvzele iz varčevalnih ukrepov. Proračunska sredstva za izobraževanje so se v zadnjem letu zvišala, kar je dobro. A hkrati je treba reči bobu bob, gre za nebitvene popravke, ki ne spreminjajo celotne slike obdobja, ki še vedno traja. Če bi želeli doseči povprečje držav OECD, bi moral biti proračun za izobraževanje drugo leto višji za približno 200 milijonov. Dvakrat sem preveril proračun za prihodnje leto in seveda ugotovil, da izobraževanja ni med prioritetami. Če sem iskren, nisem bil presenečen. SVIZ-ove eksplicitne zahteve, da krepitev financiranja izobraževalnega sistema postane zaveza do Evropske unije, kljub vaši javni podpori naši zahtevi, gospa ministrica, v zavezujoči obliki ni bilo mogoče vnesti v Nacionalni reformni program. Ali ni tudi to zgovorna ilustracija, kako zelo se je zmanjšala teža, pomen izobraževanja v vladi, ali ni tudi to ilustracija, kako ključne odločitve o izobraževanju vse bolj obvladujeta ministrstvo za finance in ministrstvo za javno upravo?

Spregledano in sramotno nizko vrednotenje dela razrednika

Vam, spoštovani kolegice in kolegi, se opravičujem, ker tu na dolgo in široko dokazujem škodljivost varčevalnih ukrepov v zadnjih osmih, devetih letih, ker vi to razumete, saj se s to žalostjo srečujete vsak dan. Vi veste, kako so se zniževala sredstva za strokovno

spopolnjevanje v vrtcih in šolah. Ko se pogosto zgolj formalno izpolni obveznost, ki s pridobivanjem kakovostnega dodatnega znanja nima nikakršne zveze. Ali strokovno spopolnjevanje, tudi zaradi drugih slabosti, sploh še služi svojemu namenu? Mimogrede: Večinsko stališče našega članstva je, da je zadevni pravilnik treba spremeniti tako, da bo strokovno spopolnjevanje tesneje povezano z znanji, ki jih rabimo pri izvajanju pouka, in dodati četrti naziv, ki bo omogočil širši karierni razpon. V vrtcih ste se soočili s povečevanjem normativa za število otrok v oddelkih, za katerega se je govorilo, da bo to izjema, a je takoj postalo pravilo. Zaradi varčevanja je uveljavljanje normativa o potrebni kvadraturi na posameznega otroka bolj oddaljeno, kot je bilo pred desetimi leti. Omejevanje in »racionalizacije« podaljšanega bivanja v osnovni šoli so šli tako daleč, da so v nekem trenutku začeli ogrožati njegovo bistvo, ki je v izboljševanju kakovosti izobraževanja, zmanjševanju razlik, ki jih učenci prinesejo s seboj, in razbremenjevanju staršev, ki trdo delajo. Več kot pol desetletja se soočate s povečevanjem dodatne učne obveznosti v osnovnih in srednjih šolah, ki je posledica zahteve po zniževanju zaposlenih in prepovedi zaposlovanja mladih učiteljev in učiteljic. Dodatne obremenitve že zaposlenih učiteljic in učiteljev so seveda bistveno cenejše kot zaposlovanje mladih kolegov in kolegic. Ukinjeno je bilo plačevanje suplenc, ki je po našem mnenju nezakonito. Izpostavljam tudi povsem spregledano delo razrednika, ki se ga žaljivo nizko vrednoti. Če kje ta država sporoča, da ne razume izobraževanja, je to pri vrednotenju dela razrednika. Pri eni od najbolj občutljivih, zahtevnih in stresnih nalog v celotnem izobraževalnem procesu. Zahtevali bomo, da se delo razrednika ustrezno ovrednoti z dodatnimi plačilnimi razredi!

Ali je mogoče dobre gospodarske rezultate dosegati s slabimi šolami?

Vsak od vas bi lahko dodal še številne drobne primere varčevanja, ki vsi skupaj resno ogrožajo doseženo kakovost izvajanja izobraževalnega procesa. In sploh še nisem prišel do varčevanja pri plačah, ki je bilo med vsemi dejavnostmi v javnem sektorju daleč največje prav v izobraževanju. A zakaj se je v Sloveniji prekomerno, pretirano in drastično varčevalo pri izobraževanju, če je moralo biti tudi vsakokratni politiki jasno, da je izobraževanje ena od ključnih primerjalnih prednosti, ki jih ima Slovenija pred drugimi državami? Slovenija ima kakovostno izobraževalno infrastrukturo, v katero smo desetletja vlagali znatna sredstva, premišljeno in uspešno smo pripravili in izvedli kompleksno izobraževalno reformo, imamo zelo dobro izobražen in usposobljen učiteljski kader, kar potrjujejo izjemno visoke uvrstitve naših učenk in učencev v mednarodnih evalvacijah znanja, kot sta PISA in TIMSS. Ali res ne premoremo politične pameti, ki bi razumela, da je za našo državo izobraževanje strateškega pomena, zato ga je treba temu primerno tudi financirati? Slovenija nima nafte, tudi industrijo smo v veliki meri uničili, lahko pa ima bolj izobraženo in usposobljeno prebivalstvo, ki je sposobno na novo oblikovati kakovostna delovna mesta. A predpogoj je, da prevlada politično stališče, ki bi izobraževanje opredelilo kot strateško in dolgoročno naložbo v skupno dobro. Mi smo se v zadnjih letih gibali nazaj, stran od takega razumevanja. V času krize je ponovno prevladalo prepričanje, da je izobraževanje strošek, ki ovira gospodarsko rast, zato ga je treba čim bolj znižati. Ni za pozabiti, da so nas na vrhuncu neoliberalne pobesnelosti v letu, ko smo se uprli destruktivni varčevalni politiki – v 2012 in 2013 –, zmerjali s paraziti in lenuhi. Ali politični razred v resnici verjame, da je dobre gospodarske rezultate možno dosegati s slabimi šolami? Priporočila o statusu učiteljev imajo že petdeset let odgovor, citiram: »Glede na to, da

je izobraževanje eden ključnih dejavnikov gospodarskega razvoja, je načrtovanje izobraževanja sestavni del gospodarskega in družbenega načrtovanja, ki naj bi prispevalo h kakovosti življenja.« Ali je to res tako težko razumeti?

Sredstva za izobraževanje je treba takoj povečati ali pa se soočiti s postopnim drsenjem kakovosti slovenskega izobraževalnega sistema v povprečje in niže

V lansko leto dopoljnjeni študiji EIPF o učinkovitosti porabe sredstev v izobraževanju je bilo jasno ugotovljeno, da je Slovenija po rezultatih znanja glede na vložena sredstva v samem vrhu med razvitimi državami OECD. Kar pomeni, da prostora za izboljševanje kakovosti pri zdajšnjem obsegu sredstev praktično ni več. S sredstvi, ki jih vlagamo v izobraževanje, izboljševati kakovost, utrjevati princip enake dostopnosti, širitve pomoč za otroke s primanjkljaji, poglobljati znanja za nadarjene ni več mogoče. Pika! Prišli smo do skrajne točke s sredstvi, ki so na voljo, in če se ne bodo začela takoj povečevati, ne bomo zdržali, kjer smo. Kljub vsej zagnanosti slovenskega učiteljstva ni pričakovati, da bo sistem deloval kar na zrak. Sredstva za izobraževanje je treba takoj povečati ali pa se soočiti s postopnim drsenjem kakovosti slovenskega izobraževalnega sistema v povprečje in morda še niže. Mi, učiteljstvo in drugi strokovnjaki in strokovnjakinje v izobraževanju, moramo politiki čim prej dopovedati, da je Slovenija glede izobraževanja na razpotju, da se signali, ki kažejo negativne trende, gostijo. Predlagamo političnemu razredu, da namesto drobnjakarskih preprirov o nebitvenih rečeh, predvolilni čas izkoristi za kritično, resno, strukturirano razpravo o pomenu izobraževanja in vlogi, ki jo ima pri zagotavljanju socialne države in bolj kakovostnega življenja naših državljanek in državljanov. Ko razumemo, da je izobraževanje, še posebej v državi, kot je Slovenija, ki drugih izrazitih primerjalnih prednosti nima, odločilno za našo prihodnost, postane tudi bolj očitno, kako odločilno vlogo pri tem imamo izobraževalke in izobraževalci, učitelji in učiteljice, od vrtcev do univerze. To delo ni le pomembno, je hkrati tudi izjemno zahtevno, obremenjujoče in odgovorno. In temu primerno ga je treba plačati. Kot pravijo Priporočila o statusu učiteljev: »Med številnimi dejavniki, ki vplivajo na status učitelja v družbi, je prav gotovo med najpomembnejšimi učiteljeva plača, saj njena višina vpliva na družbeni ugled učitelja in neposredno na mnoga druga merila vrednotenja njegovega dela.«

Kaj mora odražati učiteljeva plača?

In kaj mora odražati učiteljeva plača? (1) »Učiteljska plača mora izražati »splošno druženo vrednotenje učiteljevega dela in odgovornosti, povezanih z njim,« in (2) učiteljska plača mora izražati »primerjavo z vrednotenjem poklicev, za katere se zahteva enakovredna izobrazba«. Kako plača učitelja/učiteljice v Sloveniji vpliva na njegov/njen status? Odgovor je: Zelo slabo! Preverimo, ali učiteljska plača v Sloveniji primerljiva z vrednotenjem poklicev, za katere se zahteva enakovredna izobrazba? Odgovor je: Niti slučajno! Če primerjamo plače zaposlenega z univerzitetno izobrazbo v izobraževanju, govorimo torej v prvi vrsti o plačah učiteljev, svetovalnih delavcev in knjižničarjev s plačami zaposlenih v državni upravi z enako izobrazbo, v tem primeru večinoma govorimo o uradnikih, je povprečna plača v izobraževanju za 500 evrov bruto nižja kot plača enako izobraženega uradnika. Zelo podoben rezultat dobimo, če primerjamo plačo učiteljev s plačo zdravnikov brez specializacije, ki imajo enako izobrazbo kot učitelji, v tem primeru je razlika še nekoliko večja. Povprečna plača na delovnih mestih z univerzitetno izobrazbo v izobraževanju je nižja tudi od povprečne plače na delovnih mestih z

enako izobrazbo iz skupine J. In govorim o primerjavah pred zvišanji plač zdravnikov, ki so znatna, in zvišanji v državni upravi, ki so bila nižja!

Krog je sklenjen: Padanje pomena izobraževanja je posledica zmanjšanega financiranja, kar se nujno manifestira v padanju ugleda učiteljskega poklica in najočitnejši izraz drsenja družbenega statusa učitelja so nižje plače od primerljivih poklicev z enako izobrazbo. Zakaj je naše delo manj vredno, kolegice in kolegi? Ali je manj odgovorno od primerjanih? ... Razložite oblasti, kako na trenutke fizično občutite odgovornost za prihodnost učencev, kako zahtevne so odločitve pri vrednotenju znanja, kako ne spite, ko ste soočeni z reševanjem konfliktov, kako tehtate, če ste bili pravični pri ocenjevanju, v kako zahtevna družinska razmerja med starši in otroki ste potegnjeni, ko se kaj zaplete. Naj tisti, ki trdijo, da je naše delo manj odgovorno in manj zahtevno, namesto vas poskušajo vsako uro posebej in na novo ustvarjati radovednost in tekmovati z gugli, instagrami, facebooki, WeChati. Naj poskusijo to delati vsak dan, pa bodo kmalu razumeli, kako enostavno, lahkotno in nestresno je izobraževalno delo. Vsi, ki učite in smo učili (12 let), vemo, kako skrajno zahtevne, psihično naporene so lahko situacije v procesih poučevanja. Ni naključje, da je v odmevni analizi razpoloženja angleških učiteljev, ki jo je pred dvema tednoma povzel Guardian, na vprašanje: »Ali bi priporočili mladim, da se odločijo za učiteljski poklic?« več kot 70 % angleških učiteljev odgovorilo, da jim tega ne bi svetovali.

Včeraj smo prosili, danes zahtevamo, jutri si bomo vzeli, kar nam upravičeno pripada

Spoštovane kolegice in kolegi, ne smemo dopustiti in ne bomo dopustili, da se naše delo razvrednoti. Naše delo je zahtevno, kompleksno, stresno in odgovorno in temu primerno ga je treba plačati! Naše delo ni manj vredno in zato ne pristanemo na slabše plačilo.

Danes, 5. oktobra, je na Nizozemskem stavka naših kolegic in kolegov, s katero zahtevajo izboljšanje delovnih pogojev in zvišanje plač.

Na Češkem se po velikih demonstracijah, ki so bile 1. septembra, plače učiteljev s 1. novembrom zvišujejo za 15 %.

Na Irskem so srednješolski učitelji po stavkovnem gibanju sklenili dogovor z oblastmi, s katerim se bodo njihove letne plače dvignile med 1.796 in 2.500 evri.

Na Slovaškem je bil to poletje sklenjen dogovor med učiteljskimi sindikati o 6 % povišanju plač 1. septembra letos, 1. septembra prihodnje leto še za 6 % in 1. septembra 2019 še za 6 %.

V Litvi se danes izteče ultimat učiteljskih sindikatov za zvišanje plač, sicer bodo stopili v stavko.

V Franciji učitelji zahtevajo ponovno odprtje že dogovorjenih pogojev dela.

V Angliji in Wellsu je konzervativna vlada pod vse večjim pritiskom učiteljskih sindikatov in laburistične opozicije Jeremyja Corbyina, da sprostí omejitvev o zgolj 1-% letnem dvigovanju učiteljskih plač.

In v Sloveniji, kolegice in kolegi? V Sloveniji so plače v času krize z naskokom najbolj padle v izobraževanju, V Sloveniji so plače na vseh ravneh izobraževanja, od vrtcev do univerze nižje od povprečja razvitih držav, v Sloveniji je naše delo bistveno slabše vrednoteno od poklicev z enako izobrazbo v primerljivih poklicih. Z dogovorom o zvišanju zdravniških plač, policistov, vojakov in dela državne uprave se bodo razlike, ki so bile že zdaj v škodo izobraževalcev, še dodatno povečale.

Danes, spoštovane kolegice in kolegi, na svetovni dan učiteljev, danes, tukaj in zdaj se začnemo naš upravičen boj za izboljšanje plač in mi, ki smo tukaj – 860 zaupnic in zaupnikov in najbolj odločnih aktivistov in aktivistk našega sindikata – smo jedro tega boja. A ne bomo ostali sami! Pozivam vas, spoštovane članice in člani SVIZA, sindikata, ki zastopa prek 38.000 zaposlenih v vzgoji in izobraževanju, v znanosti in kulturi, pozivam vas, da od Vlade Republike Slovenije zahtevamo: (1) da se izobraževanje takoj uvrsti med prednostne cilje in da se takoj zvišajo proračunska sredstva za izobraževanje ter zahtevamo (2) takojšnje zvišanje plač izobraževalk in izobraževalcev, od vrtcev do univerze.

Če pa vlada ne bo prisluhnila našim zahtevam, če bo vztrajala pri nižjem vrednotenju našega dela, predlagam, vas nagovarjam, nekateri bodo rekli, da vas hujskam, da konflikt rešimo na način, kot se je reševal v starih dobrih časih: S stavko!

Zato predlagam: da zavežemo naše organe, Glavni odbor SVIZ, da se sestane, takoj ko bo to mogoče, in med 38.000 člani in članicami izpelje glasovanje o stavki. Če vlada naših zahtev po izboljšanju plač ne bo upoštevala, kar je povsem možno in bomo glasovali o splošni stavki, vas pozivam in prosim, da storite vse, kar je v vaši moči, da bo stavka izglasovana s prepričljivo večino. Kot bi rekla kolegica Lidija Jerkič, ki je včeraj postala nova predsednica Zveze svobodnih sindikatov Slovenije: »Včeraj smo prosili, danes zahtevamo, jutri si bomo vzeli, kar nam upravičeno pripada!«